

Lektor Parmo Carl Tang Petersens erindringer

Ved *Noe Tang-Petersen*

Parmo Carl Tang Petersen (1875–1958) nedskrev i årene efter sin afgang som lektor i Kolding sine erindringer indtil 1909. Et afsnit af disse offentliggøres nu i »Fra Ribe amt«. Erindringerne er ikke skrevet med henblik på offentliggørelse, hvilket nødvendiggør enten en del udeladelser eller nogle noter. Jeg har ment, at dette sidste er det rigtigste. Det her meddelte afsnit gælder skoleårene i Ribe 1885–93.

Parmo Carl Tang Petersen var født på »Gimsinghoved« ved Struer, som hans far, propritær Parmo Carl Petersen (1830–82), havde købt 1862. Om faderens slægt kan læses i N. Sodborg: Parmo Carl Petersen, Historisk Aarbog for Thisted Amt 1922–23. Moderen Nielly Johanne Tang (1841–77) var datter af godsejer og politiker Andreas Evald Meinert Tang (1803–68) til Nørre Vosborg ved Nissum fjord. Om slægten Tang kan læses i: P. Storgaard Pedersen: Slægten Tang, Hardsyssel Aarbog 1921.

Gennem denne sin mor nedstammede han fra en række kendte ribeborgere, blandt andre Hans Tausen, Anders Sørensen Vedel og købmandsslægten Baggesen. Forfatteren og hans to år ældre broder, Evald, der døde som forpagter på Nørre Vosborg 1923, blev tidligt forældreløse, og da deres formynder, pastor C.F. Koch i Vejrum (1827–95), blev udnævnt til stiftsprovst i Ribe, flyttede drengene med deres plejemor, Marie Ferslev, til denne deres slægts gamle by.

I marts 1971.

Noe Tang-Petersen.

En dag i foråret 1885 fortalte Ninne¹⁾ os, at hun, mens vi var i skole, havde haft besøg af pastor Koch,²⁾ som var kommet for at fortælle hende, at han var blevet udnævnt til stiftsprovst i Ribe, og at hun i stedet for at sige til lykke, havde spurgt: Hvad skal drengene og jeg så?

hvortil han havde svaret: Følge med. Det var vel nok en begivenhed. At flytte 21 mil fra hjemegnen. Omtrent dér hvor hovedvejen stødte op til den nye landevej, stod der en pæl med et bræt med indskriften: 21 mil fra Ribe, til Vosborg var der 5 mil, men 21 mil, det var en alvorlig flyttetur. Hos T. W. Jensen,³⁾ som havde slægtninge i Ribe, som i hvert fald Metea, den ældste, havde besøgt, hørte vi ved afskedsbesøget om de trængsler, som de ny elever måtte gennemgå (gabestokken f. eks.). Men det, at man skulle flytte, gjorde én interessant, man følte sig lidt, og jeg konverserede Anna Jensen, som havde været i Horsens, om denne bys berømte hovedgade, den berømte, brede Søndergade, til stor morskab for hendes ældste broder Theodor. Holmgård⁴⁾ var det især vanskeligt at sige farvel til. I oktober ved efterårsferiens begyndelse rejste vi så til Vosborg og et par dage efter, tror jeg, til Ribe. På Vosborg efterlod jeg et bur med et par hvide mus, som jeg havde erhvervet mig i Struer – og et par dage senere rejste vi til Ribe. Fra Esbjerg kom vi til at rejse med en lille dame, som havde en lille pige med. Ninne kom i snak med hende, og det viste sig at være en urmagerkone fra Ribe, md. Hansen, som boede i Grønnegade, og hun fortalte lidt om skolen og dens elever, af hvilke der både var disciple og apostle, det sidste var dog vist en vittighed. Men betegnelsen discipel for en skoleelev var for os noget nyt. Jeg brugte engang i et brev til min gamle universitetslærer, dr. Siesbye,⁵⁾ det udtryk, at jeg var en af hans elever. Han protesterede og skrev, at han aldrig havde haft elever, men »mange disciple, mere eller mindre dygtige, men til de meget dygtige regner jeg Dem«. Hvad forskel der er mellem en elev og en discipel, ved jeg ikke, men jeg skal ærligt indrømme, at den dygtighedsattest, Siesbye dér gav mig, glædede mig meget, da han var en så fremragende lati-

Parmo Carl Tang Petersen

nist. Ninne trakterede de rare mennesker med æbler fra Vosborg, og vi omgikkes særlig de første år de rare mennesker en del.

På banegården i Ribe blev vi modtaget af stiftsprovsten og Laurids,⁶⁾ som fulgte os til Skibbroen, hvor vor formynder havde lejet lejlighed til os på hotel »Sæl-hunden«. Her fik vi en venlig modtagelse af hotelværten, som tillige var husvært og drev en blandet næringsvej, idet han både var restauratør, vognmand og landbruger. Han hed Søren Nielsen, men kaldtes altid Søren Bager, fordi hans far havde været bager. Hans kone havde været gift før med en toldassistent Erecius og havde med ham en datter, Vilhelmine Erecius, for hvem Søren Bager var en meget øm stiftfader. »Ville«, som hun kaldtes, var hans et og alt. Både mor og datter var til stede, skønt det var sent på aftenen. Vi fik dejlig varm aftensmad, og vi sagde tak for mad til fru, som vi var vant til, og Ville havde som påskud for, at hun var oppe endnu, at hun ikke var færdig med at læse geografi, men Søren Bager gennemskuede hende og

sagde, at hun var nysgerrig efter at se de nye drenge. Det var en rummelig lejlighed bestående af 6 værelser, altså dobbelt så mange, som vi var vant til fra Struer, som vendte ud til Skibbroen, Smalleslippen, Fiskegade og gården. Næste morgen da jeg vågnede, listede jeg mig fra soveværelset, der lå bag entreen og vendte ud til Smalleslippen, ud i køkkenet, der vendte ud til Fiskergade og Smalleslippen, og kiggede ud. Jeg var dygtig benovet ved tanken om, at jeg nu befandt mig i en rigtig by, sådan en som Holstebro, som jeg kendte fra besøgene hos Gammas⁷⁾ mor, når jeg stod i porten ud til hovedgaden, Nørregade, og så på den livlige trafik. Det billede, der mødte mig den morgen i Ribe, var egentlig ikke afskrækkende. På den anden side af Fiskergade lå en vognport på hjørnet af Fiskergade og Smalleslippen med et høstænge over, i Smalleslippen stod en stige, på stigen stod en karl, som snakkede med en lille dreng, der knaldede med en pisk. At en rigtig by kunne se så landlig ud, beroligede mig meget. Når jeg ser på Roeds gamle billede af Nørreport i Ribe med hunden, koen, rytteren og pigen med spandene, tænker jeg ofte på, hvad jeg så den morgen i Ribe fra køkkenvinduet. Da jeg havde fået tøjet på, løb jeg op til domkirken og gik en rundtur om denne bygning, hvis kolossale størrelse overvældede mig. Det var en mørk, skyet oktobermorgen.

Samme dag hentede stiftsprovsten mig, og vi fulgtes med ham om på kathedralskolen. På hjørnet af Sønderportsgade og Puggårdsgade gjorde han os opmærksom på de to gamle hjørnehuse, mellem hvilke vi skulle finde vor skolevej. På rektors kontor på 1. sal ved trappen traf vi rektor Fritsche, som modtog os venligt. Da jeg fortalte ham, at jeg havde læst engelsk i to år, sagde han: Det må du putte i lommen. Derimod dumpede jeg i tysk lige ind i Odysseus og Kyklopen og har aldrig

læst en tysk begynderbog. Da rektor fulgte os ud gennem skolegården, sagde stiftsprovsten til ham: Det er en dejlig gård, De her har fået. Koch havde som adjunkt ved skolen 1852–65 været med til i 1855 at flytte fra den gamle skolebygning lige over for kirken om i den nye og havde altså set gården uden træer. Næste dag var vi til optagelsesprøve, hvis nærmeste forløb jeg kun svagt erindrer. I dansk blev vi prøvet af adjunkt Dybdal, som havde religion med første klasse. Han spurgte, om vi selv kunne sætte kommaer i diktaten, hvad Evald bejaede, medens jeg ikke fik bemærket, at jeg var ganske blank i den henseende. En af eleverne hviskede kommaerne til mig, så det gik meget godt. 31 år efter var jeg beskikket censor i historie hos Dybdal. Rektor Nielsen gjorde mig opmærksom på, at der vistes mig en stor ære af Dybdal, idet han, da det var mig, deltog i frokosten, hvad han ellers aldrig gjorde. Dybdal fortalte mig da, at han kunne huske, at jeg på hans spørgsmål om, hvor vi var fra, havde svaret: »at vi har boet på en gård oppe ved Limfjorden, men nu bor vi ovre på Skibbroen«. Den morsomme, let karikerende betoning, han gav ordene, viste, at han tydeligt erindrede dette optrin. Han er vist den ejendommeligste lærer, jeg har kendt.

Jeg var meget imponeret af Ribe kathedralskole. Den ligger i den ærværdige Puggårdsgade, hvor den gamle bispegård – Brorsons bispegård – og den stilfulde stiftamtmandsbolig, hvor Niels Finsen har haft sit hjem, ligger. Skolegården vender ud til gaden, skilt fra denne ved et lille haveanlæg, bag hvilket en mægtig kastanie bredte sig fra den ene side til den anden. Bag kastanien fulgte to rækker lindetræer og bag dem skolebygningen, en toetages bygning med indgangsdør på midten, over hvilken der står: *Litteris et artibus*. To enetages sidefløje, den ene fortsat med rektorboligen, den anden

med baggård og pedelbolig, omsluttede gården på langs. Rektorboligen er den ældste del af den og havde i århundreder været benyttet som sådan. Selve skolebygningen var fra 1855 og altså ikke mere end 30 år gammel. Den sidefløj, der lå ved siden af rektorboligen, var syngesal og festsal, den anden sidefløj gymnastikfløj. I hovedbygningens stueetage var der 6 klasseværelser med vinduer ud til rektors have, lige over for syngesalen lå forberedelsesklasserne, som undervistes sammen i nogle fag, der var 7 elever i anden, 15 i første forberedelsesklasse, så fulgte 1.-5. klasse. På første sal var over forberedelsesklasserne biblioteket, så fulgte lærerværelset, fysisk kabinet, naturhistorisk museum, 6. klasse og rektors værelse. En gang langs klasseværelserne med vinduer ud mod gården fandtes i begge etager, og uden for rektors kontor var trappen. I én henseende var skolen gammeldags. I Struer realskole havde vi små borde med plads til to ved hvert bord, men i Ribe brugte man endnu lange borde med plads til 6 ved hvert. Kun i forberedelsesklasserne stod der nærmest ved væggen i midten et tomandsbord, hvor de to elever, der sad øverst i anden underklasse havde deres plads. Resten af 2. under sad ved det bageste 6-mandsbord, og første klasse sad ved de to andre lange borde. Nærmest vinduet ved det første bord fik jeg min plads og begyndte altså som hele skolens fuks. I den første tysktime sagde min sidekammerat, at jeg skulle hviske til ham, når han blev spurgt i tysk grammatik. Det var den bestemte artikel, vi havde for, og den kunne jeg. Men jeg sufflerede for højt. »Hvem er det, der hvisker?« spurgte gamle overlærer Kinch med sin tørre stemme. »Parmo Petersen«, lød det i kor fra kammeraterne, som på det skændigste svigtede den nye discipel. Jeg blev stillet hen til væggen, så min debut var ikke lovende. 14 dage efter at jeg var kommet ind i skolen,

fandt der overflytning sted, men da jeg kun havde siddet i klassen i en halv censurperiode, blev jeg ikke flyttet, men mit gennemsnit var det bedste. »Hvad, sidder du dér endnu?« sagde den venlige adjunkt Øllgård, som vi havde i religion og geografi, i den første time vi havde efter overflytningen. I dansk havde vi den fornævnte, fornøjelige adjunkt Dybdal, i regning den gemtylige Amørsen, i naturhistorie og skrivning Spang, i historie Fraas og i gymnastik næstkommanderende for grænsegendarmeriet, ritmester Fahrner. Medens de andre fag ikke voldte mig vanskeligheder, ja, jeg skrev ikke smukt, men var sluppet for tegning, som i Struer var min rædsel, så var gymnastikken mig meget imod – så meget, at jeg om søndagen med bekymring tænkte på, at jeg om mandagen skulle have gymnastik. Ritmesterens valgsprog: Tavshed hersker, eller ritmesteren tærsker, behandlede os på en meget brutal måde. Hans stok – blyanten, som han kaldte den – var altid parat, og kun de, der var så stærke, at de kunne gå skråstangen igennem med bøjede arme, og så behændige, at de kunne slå hovedspring, var raske drenge, de andre var dovendyrene, som når de ikke kunne længere i bøjede arme, måtte fortsætte i strakte arme, medens ritmesteren gav dem af stokken, idet han sang: Den værste skab, skab af al slags skab er dovenskab. Først da vi fik en human gymnastiklærer i den godmodige sergent Simonsen, blev gymnastikken ikke mit yndlingsfag, men et fag, som jeg ikke havde noget imod. Ritmesteren var temmelig forfalden og mødte ikke sjældent på skolen i påvirket tilstand. Var kæferen meget høj sad han og byggede huse af brændestykkerne i brændekassen, eller udmalede for sin hund, Spids, hvilken pragtfuld begravelse, den skulle få med alle ordentlige hunde i byen som gæster, »men prokurator Bøggilds infame køter vil vi sgu ikke have med,

vel lille Spids«, og flot traktement til alle de pæne hunde, som både skulle have lammesteg og flæskesteg, »det værste er, du ikke selv får noget af det, lille Spids«. Om ritmesterens husliv fortaltes der sælsomme historier. Ritmesterinden var en høj, ganske flot skikkelse, som sagdes at have haft meget intime forbindelser med kronprinsen (Frederik d. VIII), og hun kørte gemalen i meget stramme tøjler og udtalte sig meget åbenhjertigt til og om ham. Da han engang under en visit sad og rodede i sin hukommelse efter, hvor det var, han havde skudt et ræveskind, som lå på gulvet, afbrød hun ham med den kategoriske erklæring: Sludder lille Fahrner, vi har jo fået det forærende. På en spadseretur, hvor fruene gav ham en ordentlig overhaling, afbrød han hende med: Så hold dog op. Der sidder jo en mund på dig, som om du var en fiskekælling. – Hun replicerede: Ja, jeg går i hvert fald med en torsk under armen. Da pedel Nielsen, den yngre, hvis far beklædte embedet i min skoletid, traf ritmesteren efter at han var gået af, udspandt der sig følgende samtale mellem dem: R.: Hvordan har Deres far det? – N.: Han er død. R.: Gud døde mig, det var da sørgeligt – og Deres mor? N.: Hun er også død. – R.: Gud døde mig, er hun også død? N.: Hvordan har oberstløjtnantinden det? – R.: Åh, det forbandede fruentimmer. Da skolen i sin tid fik nogle afstøbninger fra Parthenon, var ritmesteren en interesseret tilskuere ved udpakningen og gjorde sig næsten til leder af foretagendet. Da den første afstøbning var udpakket, udbød han forfærdet: Det er gud-døde mig gamle stykker. At der jo mangler et og andet ved de gamle kunstværker, var han ikke klar over. Da der blev indrettet embedsbolig til ritmesteren ude ved selve grænsen, og han i den anledning måtte flytte fra Ribe, spurgte Simonsen ham en dag, vi havde gymnastik, om han ikke troede, han ville komme til at savne

byen. Han svarede: Tror De ikke, lille Simonsen, at jeg heller fra mine vinduer vil se ud i Guds frie natur end over på væver Bruuns lokummer. Eleverne fra landet hånedes han altid for deres landlige vaner: Disse landlige skønheder – *beautes champetre*. Da L. J. Koch var kommet i skole, kastede ritmesteren en tid sin kærlighed på ham og gik med ham ved hånden og forklarede »lille Laurids, at øl, vin og brændevin var Guds gaver, som man ikke måtte kaste vrage på«. – I 4. klasse havde jeg et langt sygeleje, da jeg atter viste mig på skolen, modtog ritmesteren mig med de ord: »Nå, er du dér, lille Parmo? Jeg havde sgu allerede bestilt krans til dig«. Hos apoteker Låge⁸) var jeg sammen med en farmaceut, som havde gået i Ribe skole, han var en brodersøn af overlærer Kinch. Han traf engang i Helsingør Fahrner og spurgte, om oberstløjtnanten kunne huske ham. Han svarede: Men det er jo Gud forbarme mig Nicolaj, hvordan har du det, min dreng? Engang var ritmesteren i godt lag ude på hotel Riberhus og skildrede gymnastikundervisningen på officerssskolen i gamle dage. Han fortalte, at de kunne springe over hesten, når der var 4 sadelpuder på den i fuldt kyrads. Værten, Jens Møller, bemærkede tørt: Det var da godt, De havde kyrads på, ellers var De vel aldrig kommet ned på jorden igen. R.: Åh, lille Møller, må vi være fri for Deres værtshusholdervittigheder. Faderen var skrædder i København, men det ville ritmesteren ikke være ved. Da ritmesteren engang kritiserede Dybdals bukser og sagde, at de var for korte, replicerede denne: Det er en udpræget interesse, ritmesteren har for påklædningsgenstande – man skulle næsten tro, Deres far var skrædder.

Skønt elevantallet i Ribe skole næppe var stort større end i Struer realskole, var lærerantallet dobbelt så stort, og dette imponerede mig meget. Der var foruden

rektor to overlærere og 6 adjunker, to gymnastiklærere og en sanglærer. Det var jo også en stor lærerstab til knap 100 drenge. Skolens ældste lærer var gamle overlærer Riis, som siden 1846 havde været overlærer ved skolen. Som sådan fik han embedsbolig på skolen, som dengang lå lige over for domkirken. På den gamle skole, som nu ejes af sparekassen og benyttes som fri-bolig, sidder der en marmorplade, som fortæller, at filantropen Jakob Riis er født dér, han var nemlig søn af overlæreren. Denne var klassisk filolog, søn af en brændevinsbrænder i Helsingør og discipel af den fra H. C. Andersens historie så omtalte berømte eller rettere berygtede rektor Meisling. Han var også frygtet for sin skarpe tunge og hårde og kyniske behandling af eleverne. Hans hovedfag var egentlig græsk, men på sine gamle dage havde han lagt sig efter engelsk, som han underviste i i 5. og 6. klasse. Jeg har kun haft ham som vikar i latin i fjerde klasse og husker, at han fortalte en historie om tre tørstige studenter, som på en fodtur bad om noget at drikke i en præstegård. Præsten spurgte dem om de kunne bøje bibo, jeg drikker, de to bøjede det forkert og fik ingenting, men den tredje, som både vidste at det hed bibi i perfektum, og at det ingen supinumform havde, fik sin tørst slukket. Som emeritus mødte han omme på skolen sammen med sin berømte søn, den dag, vi var oppe til studentereksamen i engelsk, og jeg havde dem som tilhørere, da jeg bekom mit ug⁺ i dette fag. Riis gik af i 1887, og det var hans efterfølger, cand. phil. Herman Larsen, der kom til at undervise i det ædle romersprog.

En anden gammel filologisk kandidat, som også havde gjort tjeneste ved skolen i mange år, var overlærer Kinch, som i 1848 kom til skolen og virkede dér til 1888. Ham havde vi som sagt i tysk i underklasserne, men hans hovedfag var latin, og så havde han oldnor-

disk med 5. og 6. klasse. Da en elev udtalte kyklopen polyfems navn som om det var sammensat af talordet 5, sagde Kinch med sin knirkende stemme ganske langsomt: poliseks, polisyv, poliotte, polini, politi hva? Det var nu hans måde at være vittig på. Der fortælles, at han til sin søn Joachim, der havde taget fjerde klassens hovedeksamen, sagde: »Her har du en femøre at more dig for sammen med dine venner«. Han var en mand af den gamle skole, gammeldags i sin klæde- dragt, gik med benklæder, som var til at knappe i siden, sådan som gamle bønder brugte. Han var ret aflægs, så og hørte dårligt. Han var en fremragende historiker, hvis »Ribe Byes Historie« sættes meget højt af viden- skabsmændene. Professor Erslev kaldte denne bog og Bruuns »Københavns Historie« mønstergyldige by- historier. Han havde siddet i byrådet. Han kunne være streng. Da en elev snød ved at se i en andens grammatik og undskyldte sig med, at det ikke var hans egen, men naboens bog, fik han selv mdl og naboen en anmærk- ning. Han kunne være tørt vittig. Da en elev højlydt bemærkede, at der lå et stykke kridt på gulvet, sagde han: »Bed det dig?«

Den tredje gamle lærer var adjunkt Peter Jensen Trøjgård. Han var fra Århus-egnen, hed egentlig Jen- sen, men havde antaget navnet Trøjgård. Hans jyske oprindelse fornægtede sig ikke, hans udtale af fransk var meget jysk. Som vikar i Randers var jeg hos rektor Gemzøe sammen med professor Paludan. Han omtalte Trøjgård som den sidste af de umulige teologer, der sad som fransklærer rundt om. Da vi gik fra selskabet, sagde den vittige Wahl, at han var lige ved at sige, at han også havde haft en umulig teolog til fransklærer, men heldigvis huskede, at det var Paludan. Trøjgård havde haft en kollega som fransklærer, der hed Jean Arnold Fischer og også var teolog, de var omtrent lige

umulige, og da der på grund af tilbagegangen i elevantallet skulle foretages en reduktion af lærerpersonalet, mente de begge, at det måtte blive den anden, det blev Fischer. Trøjgård var temmelig lad, »jeg kan ikke tvinge Dem«, var hans yndlingssetens, og det gjorde han så vist heller ikke. Af de 7 år, jeg fik undervisning i fransk, havde jeg ham i de tre første og de tre sidste, i det fjerde havde jeg Dybdal, og i det lærte jeg mere end i de 6 andre tilsammen, men så fik vi i det år Trøjgård til tysk, hvorved vi i det fag fik et hvileår i så udstrakt en grad, at vi i det følgende år måtte have Dybdal til at bringe os på ret køl i tysk. Trøjgård ville gerne fortælle om sine rejseoplevelser, han havde længe været pebersvend og rejste i disse år meget i udlandet i ferierne. Han morede sig over modsætningen mellem franskmændenes hurtige og tyskernes langsomme udtale af ordene. Når franskmændene talte om Fontainebleau, lød det, som om ordet kun havde to stavelser, det tyske ord landsknecht lød meget godt på italiensk, idet det her blev til lanzikenechti. Der stod i den franske læsebog en skildring af nogle gudsforgående banditter, der førte et meget voldsomt sprog, hvori de blandt andet sagde: »Fanden, hellige fanden« – når vi kom til det, lo han, så det klukkede i ham. Der var den skik på skolen, at ordensduksen skulle bringe de afleverede stilebøger hjem til lærerens privatbolig, noget som de andre lærere dog ikke forlangte i de højere klasser, men den dovne Trøjgård ville altid have dem bragt. Da vi gik i femte klasse, ville ordensduksen ikke gå med dem, men forlangte, at jeg, som den der boede nærmest ved Trøjgård, skulle gøre det. Det ville jeg ikke, da jeg ikke ville være ordensduksens dreng, og derfor måtte Trøjgård selv tage dem med. Han blev rasende og hævnede sig ved, da vi næste gang skulle have cencurer, at give os alle sammen: tilfreds, i stedet

for det: Veltilfreds, vi ellers altid fik. Det var en sønderjyde, der var blevet flyttet fra den tyske skole i Haderslev – han hed Michaelsen – der voldte alt det postyr som ordensduks. Han havde ikke læst fransk før, og Trøjgård drillede ham med, at det var »die sittliche germanen«, som ikke ville lade ungdommen læse den farlige franske litteratur, men nu var han kommet til »die windigen dänen«. Trøjgård var meget national og hånede de tyske »sabelraslere«. Han fortalte, at han var kommet galt af sted i Schweiz, idet han på tysk spurgte en fransktalende mand, om den bygning de stod lige overfor ikke var forbundsdagen, men fik det hånlige svar: »Je ne vous comprend pas«. Da jeg engang i oversættelse fra fransk oversatte: Kardinalen betragtede sit ur, sagde Trøjgård: Nej, Petersen, en konfirmand betragter sit ur, andre ser på det. Han var en meget belæst mand, gav sig af med arabisk og oversatte arabiske sange, som vi fandt lidt ufrivillig komiske, når vi læste dem i skoleprogrammerne.

Spang, som vi havde i naturhistorie, matematik og skrivning, var en meget godmodig og velmenende mand med et særdeles smukt, næsten ædelt, klassisk skønt hoved, som førte tanken hen på gudernes yndling Sofokles, men det sad desværre på en alt andet end skøn krop, han var meget mavesvær. Han var uenergisk, ville gerne sidde mageligt, og en dag, da han sad på katederstolen og lænede sit hoved mod nogle kort, der hang bag ved ved ham og ved idelige forandringer af stillingen søgte at gøre den mageligere, endte det med, at han fik kortene skubbet af sømmene, så de fossede ned over hans hoved, hvilket så meget pudsigt ud. Skønt han havde et så taknemmeligt fag som zoologi, og skolen havde en udmærket samling, gjorde han meget lidt ud af det. Han havde ikke megen faglig uddannelse, var cand. phil., havde været huslærer, skole-

bestyrer, fabriksbestyrer og navigationsskolelærer, inden han kom til Ribe skole og fik som følge heraf ikke sine matematiske studier afsluttet. Man fortalte, at han havde været matros (navigationslærer) og som sådan havde tilegnet sig den færdighed i at spytte, som han var i besiddelse af. Som den autodidakt han var, ville han gerne over for de små klasser optræde belærende, men var ikke altid lige heldig. Da en lille dreng spurgte ham om, hvad »memento mori« betød, svarede han: Husk at dø, hvilket jo var mere ordret end korrekt. Han botaniserede aldrig med os og gad ikke benytte samlingen ret meget, kun når den afsluttende eksamen nærmede sig, fik han travlt med at lære os hvilke dyr det var, vi havde i den, men så hittede de uforskammede unger på, hver gang han viste et dyr frem at svare »aborre«, og denne i og for sig tarvelige spøg gjorde en ret komisk virkning. Han mentes at stå under den anden matematiklærer, Amorsen, i dygtighed og blev behandlet lidt overlegent af denne. Han havde religiøse interesser, var Irwingianer og gik meget i kirke hos stiftsprovsten. Han sad i små kår, og hans kone ansås for ret pyntesyg.

Fraas var klassisk filolog, havde laud til denne svære eksamen, var kundskabsrig, yderst samvittighedsfuld, stilfærdig af væsen, stillede meget store krav til eleverne både med hensyn til flid og disciplin. Skønt han var en lillebitte mand med en meget spæd stemme, holdt han glimrende disciplin, ja der var så stille i hans timer, at musene kom frem af deres huller og løb rundt på gulvet. Om denne stilhed egentlig var af det gode, ved jeg ikke. Når vi havde ekstemporallatin hos ham, og man havde været oppe, sov man med den bedste samvittighed af verden. Da jeg tog min afsked fra skolen i Kolding, fik jeg af 2. g nysproglig, som jeg i to år havde undervist i tre fag, 8 timer om ugen, en mindegave be-

stående af en bog, og med den fulgte et kort, hvorpå der stod: Modtag herved en hjertelig tak for de to år, vi har arbejdet sammen. Dette udtryk, arbejdet sammen, glædede mig meget, thi jeg syntes virkelig, der havde været et fornøjeligt samarbejde mellem klassen og mig. I min skoletid var afstanden mellem lærer og elev alt for stor til, at der kom et samarbejde i gang. Jeg synes, det må have været kedeligt for lærerne at undervise, og det var trykkende for eleverne at blive undervist. Fraas var skolens bibliotekar og tilbød mig som sådan sit eget eksemplar af Ossians digte til låns, da skolens var udlånt. Det forekom mig at være en næsten ufattelig stor elskværdighed. Da jeg blev forlovet med hans kones broderdatter,⁹⁾ skrev han til svigermøder: Bravere discipel end Parmo har jeg aldrig haft, hans indstilling over for mig var altså meget venlig, men alligevel, hvor var lærere og elever hinanden fjerne. Rektor, som jeg senere skal omtale, havde en lidt friere facon. Da han engang hørte nogle elever i meget drastiske vendinger omtale en kammerats overdrevne bestræbelser for at behage ham, sagde han med et smil på læben: Gå længere bort, at kongen ikke skal høre, hvad I siger. Det kunne Fraas aldrig have fundet på. Jeg har det indtryk, at de unge i familien undervurderede Fraas, fandt ham mere mere sær end betydelig, mig forekom han at være en ret betydelig mand.

Dybdal var lynende grim med sit ræverøde hår og skæg, men kunne være umådelig fornøjelig. Mens der over Fraas var en lille smule generthed, så var Dybdal velsignet ugenert. Hans ordforråd, når han skulle skælde ud, og som den koleriker, han var, kom han ofte i den situation, var uudtømmeligt. »Din rædsomme ålekanin« kunne han brøle til synderen, og når han sad og oprullede dovne realisternes fremtidsperspektiver, var han absolut ikke kedelig: Du dumper til eksamen, dit

ålehoved, tænk hvilken skam det bliver for dig, når man siger om dine børn: »Dér går en søn af ham, der »damp« i Ribe«. Når der havde fundet overflytning sted i klassen, satte han sig til at filosofere over resultatet: »Jeg kan ikke begribe, at Bendix Hansen er blevet fuks, jeg synes ikke, der er noget fukseagtigt over ham, nej havde det været Tange, det kunne jeg have forstået, hvad skal der egentlig blive af dig Tange, skal du til Amerika«. Tange dumpede vist nok og rejste til Amerika. Dybdal var en vældig dygtig lærer. Han hørte ikke til dem, der for rundt i klassen, men sad næsten hele tiden på katederet, og man kunne få den forestilling, at han sad og halvsov, men han var spillelevende. Jeg ser ham for mig pludselig fare ned fra stolen og lange en stor realist, som havde brugt et upassende ord, en mægtig lussing. Hverken han eller eleven sagde et ord, det behøvedes ikke. Dybdal læste meget, men meddelte os ikke så forfærdelig meget udover, hvad der stod i bogen, men det, han meddelte os skulle skrives ned. En præstefrue, som havde haft ham i dansk litteraturhistorie, har fortalt mig, at han, da de havde om Blicher, sagde: »Skriv op: Hans kone var et asen«. I historie havde jeg ham som lærer i mellemklasserne. Han rådede bod på V. A. Blochs magerhed med hensyn til kulturhistorie ved at diktere os navnene på renessancetidens mænd: Dante, Petrarca, Boccaccio. Han var præstesøn, selv cand. teol., men tog tillægseksamen i tysk og engelsk i 1893. Da Øllgaard efter rektor Fritsches død blev rektor, og en af Dybdals beundrere spurgte ham, om han ikke følte sig forbigået og ønskede at blive rektor, svarede Dybdal: »At blive rektor nænnede jeg ikke at ønske min værste fjende«. Dette svar karakteriserer ham i allerhøjeste grad. En broder til ham – sorte Dybdal i modsætning til røde Dybdal – var i et par år lærer ved skolen, men tog så

til København, blev cand. mag. og senere lektor i Horsens.

Øllgaard var også teolog, havde ligesom Dybdal også virket i Hjørring, før han kom til Ribe, var noget ældre end Dybdal og kom allerede 1876 til Ribe. Han hørte til en gammel jysk præsteslægt, hans farfar var biskop N. E. Øllgaard i Viborg, og ham var han opkaldt efter: Nicolaj Esmark. Han var en dygtig, human inspektør, en elskværdig, fint dannet lærer, men ikke i besiddelse af særlig vidtgående kundskaber i historie. Han læste vist ikke ret meget, men var fra 1889 til sin død et virksomt byrådsmedlem, interesserede sig for plantning og var lystfisker. Af ydre var han middelhøj, mager, havde mørkt overskæg og var skaldet. Han blev sent gift, fordi hans kæreste, som han stiftede bekendtskab med i Hjørring, ikke kunne undværes i hjemmet, hvor hun skulle være en søster i moders sted. Han havde i mange år dansk i 5. og 6. klasse, interesserede sig for litteraturhistorie, og da dette fag blev gjort til eksamensfag, udarbejdede han et »omrids« i dansk litteraturhistorie, som »ikke gjorde fordring på at anlægge nye synspunkter, men søgte sin anbefaling i kortfattet-hed«. Hans historieundervisning var ikke inciterende, han benyttede bestemte vendinger. Frederik Vilhelm d. IV af Preussen omtaltes altid som »romantikeren på tronen, Steffens velynder«, men vi fik en praktisk, klar oversigt over stoffet. Hans religionsundervisning var tør og kedsommelig. Jeg husker en meget karakteristisk scene. En af realisterne var oppe, havde afleveret et par skriftsteder, vi havde for i katekismus, med stor tungfærdighed og stod nu – man stod op, når man var oppe – og sov fredeligt, døv for alt andet end kommandoordet »salme«. Øllgaard går op og ned ad gulvet og forklarer det sidste skriftsted og kommer så uheldigvis til at sige: det er, som der står i salmen »Aldrig

er jeg uden våde, aldrig dog foruden nåde osv.«, bruser det frem fra den nidkære elev. Lærer og elev var lige forbavsede, den første over afbrydelsen, den sidste over, at hans fortræffelige præstation ikke blev påskønnet. Det var ikke netop den salme, Øllgaard tænkte på.

Amorsen var sønderjyde, søn af en bankdirektør i Haderslev. Han var den yngste af lærerne, men heller ikke mere end 23 år, da han i 1881 kom til skolen. Jeg havde ham i regning i underklasserne og i fysik i V og VI klasse. Evald¹⁰⁾ havde ham i regning og matematik i de fem år, han gik i skolen og i fysik i de sidste 2 år, i dette fag var han enerådende i skolen. Han var en meget fornøjelig og yderst populær lærer, som kom til at virke ved skolen i 47 år. Så vidt jeg ved, lever han endnu, men går i barndom. Da jeg kom til min gamle skole som beskikket censor og trådte ind i gangen, lød der et hjerteligt: «Goddag, Parmo». Det glemmer jeg ham aldrig, det var så hyggeligt at blive kaldt ved fornavn på sin gamle skole.

I stedet for Kinch, som døde i 1888, kom der en ganske ung cand. mag. F. V. Bech. Han var en særdeles dygtig, men meget krævende lærer. Hans hovedfag var latin, men han underviste også i græsk og dansk. Lassen, der havde efterfulgt Riis, havde vi i latin i de to nederste latinklasser, men da han var en meget unøjagtig og lad lærer, blev han sat fra bestillingen, og i III klasse fik vi Bech både i latin og græsk, 12 timer om ugen. Det var en drøj omgang, men vi fik da noget læst. I latin beholdt vi Bech til IV klasses hovedeksamen, men i græsk fik vi i fjerde klasse Lassen, og i engelsk i V og VI klasse fik vi også Lassen, og han var lige umulig i alle tre fag, selv om han var halvbroder til den meget fremragende jurist, professor Julius Lassen, der både som dyrker af romerretten og som regens-

provst var noget meget betydeligt. Adjunkt Lassen var såmænd elskværdig men kedelig. Bech talte yderst korrekt, næsten som en bog: Men dreng dog, hvor tør du vove at gøre dette? Nu har du jo efter skolekonstitutionerne kvalificeret dig til en anmærkning. Jeg yndede ham ikke. Han ville altid have min Cæsar – han gad ikke selv tage bog med – fordi jeg var den eneste, der havde en ny bog, og den holdt han altid sådan, at hans tommelfingre, som ikke var rene, grisede den til for-neden. Men jeg må jo indrømme ham, at han, da jeg havde forsømt nogle latintimer i 4. klasse, gratis læste med mig i sit hjem. Han var ikke nogen fremragende pædagog, ganske utilnærmelig og ansås som ældre lærer nærmest for at være sindssyg. Jeg har truffet flere yngre elever af ham, som interesseret har spurgt mig om, hvordan han i grunden var som ung lærer. En af dem, rektor Strehle i Horsens, som var censor hos mig i historie i 1940, sagde, da jeg roste Ribe skole: Nej, ved De hvad! Når man havde Bech i latin, Secher i græsk og fransk, Julius Nielsen i tysk og som rektor, så var der ikke megen glæde ved livet. En anden, der som student af den klassiske retning havde haft Bech i latin, omtalte ham som en stor dygtighed, men ganske umulig, så det grænsede til sindssyge, i sine krav til eleverne. I sang havde vi cand. theol. Knudsen, søn af den bekendte sønderjyske storproprietær Knudsen på Trøjborg, fætter til Jakob Knudsen. Han var en dygtig og fornøjelig sanglærer, kavaller og verdensmand.

Endelig var der rektor Fritsche, som vi som lærer først lærte at kende i de to sidste år, hvor vi havde ham en time om dagen i græsk og to timer om ugen i old-nordisk. Han var en livlig, ret kolerisk, men meget tiltalende pædagog. Det er så betegnende, at han var Dybdals svigerfader. De to må have passet udmærket til hinanden. Som rektor virkede han meget vulkansk.

Havde man fået en anmærkning, måtte man: »Gå den sørgelige pilgrimsvandring« sammen med duksen op til rektor, og så var det rigtignok spændende, hvad rektor havde nærmest ved hånden, når afstraffelsen skulle foregå. For øvrigt slog han en pragtfuld lussing. Han hørte til de mennesker, som vandt ved nærmere bekendtskab, og når man vænnede sig til ham, endte man med at finde oldingauter, dvs. den gamle fader (Odin) helt hyggelig. Han havde visse sproglige ejendommeligheder. De øverste stykker af offerdyrene, som de gamle grækere brændte til gudernes ære, benævnedes han overstykkerne, og jeg kan høre ham sige: De stægte (stegte) overstykkerne og fortærede selv de indre dele – stegt overstykke forekom mig at være en mærkelig tør ret, idet jeg altid kom til at tænke på damernes overtøj.

Han sagde aldrig: Hvadbehager, heller ikke hva', men hvad med tydeligt udtalt d. Et år var der kommet en ny elev i III klasse, der hed Vad. Da rektor i begyndelsen af første time, hvor han aldrig selv underviste, gik sin sædvanlige runde gennem klasserne for at holde mandtal, spurgte Fraas rektor: »Rektor vil vel ikke være så venlig at sige mig, hvad den ny discipel i III klasse hedder?« Rektor: »Vad«. – Fraas, der opfattede det som hvad, gentager med høj røst: »Rektor vil vel ikke være så venlig at sige mig, hvad den nye elev i III klasse hedder?« Rektor med høj røst: »Vad«. Fraas ulykkelig: »Kan rektor da ikke forstå, hvad jeg spørger om? Hvad hedder den nye discipel i III klasse?« – Rektor, brølende: »Jo, han hedder Vad«. Han kom ret ofte sent til sine timer, især når hans lille dattersøn Poul Dybdal var ovre i skolens have, og vi havde set den ømme bedstefader med den lille ved hånden, vidste vi, at græsktimen ikke kom til at begynde på slaget 9. Til gengæld havde han ondt ved at blive fær-

dig ved timens slutning, og det hændte, at han engang underviste hele frikvarteret og et stykke ind i Fraas' time. Da han vel så fandt, at fadæsen var så stor, at den ikke kunne undskyldes, foretrak han at lade som ingenting og sagde: »Jeg tror sgu, jeg taber mine bukser«, da han passerede den nidkære overlærer uden for klassens dør. Rektor var sparsom med sin ros, og da han engang, da jeg dummede mig i græsk, ærgerligt sagde: »Det var et Parmo Petersen ganske uværdigt svar«, var jeg meget brødefuld, og tænkte aldeles ikke på, at hans svar jo dog røbede, at han ikke anså mig for hel idiot. Da jeg, over 25 år efter at jeg var blevet student, blev lærer i oldtidskundskab og atter skulle til at beskæftige mig med den græske oldtidslitteratur, var det mig en glæde at vende tilbage til det, jeg havde dyrket under hans kyndige ledelse. Da jeg blev student, købte jeg hans billede, og det er jeg glad ved at eje.

Et af de steder, der i vor fritid spillede den største rolle for os i de første ribeår, var tante Karens¹¹⁾ hjem i den gamle, hyggelige gård på Mellemdammen i Ribe. De to øer, som åens hovedløb ved at dele sig i tre arme danner, kaldtes Mellemdammen og Nederdammen, og byens ene hovedgade, Nørreportsgade, gik over dem fra Storegade til Saltgade, ad hvilken landevejen fra Kolding til Varde, som mødes et par km nord for byen, fører ind i Ribe. Allerede inden vi flyttede til Ribe, havde Laurids Koch stiftet bekendtskab med Karens broder Magnus, som var på alder med mig, og da vi skulle komme, bad han herr Claussen om tilladelse til at tage os med derned, hvad han beredvilligt fik. Clausen var af gammel ribeslægt, hans farfar var en af de mindre landbrugere, der var så mange af i Ribe, men hans far var skibsfører og boede i Altona, og hans mor var af en storbondeslægt i Ditmarsken. I Altona var

Claussen født, og dér boede han som dreng, men da han var blevet konfirmeret – han ejede endnu den høje hat, han havde haft på som konfirmand, og fortalte om den meget lange konfirmationshandling, hvor de havde mad med i kirken (et flækket surbrød i lommen) – kom han til Ribe og kom i tobaksspinderlære hos en onkel. Han talte med stærk tysk accent og fortalte meget livligt om de mange jøder, der var i Altona og deres løvsalsfester. Da han af helbredshensyn havde måttet opgive spinderiet, som han vist havde overtaget efter onklen, slog han sig på handel med tobak og vin. Ejendommen bestod af en treetages bygning med facade mod gaden, og en anden treetages bygning vinkelret på den første med facade mod gården. Så var der en gårdsplads og bag den en have, som gik ned til åen. I stueetagen til gaden var der en port, efter den et butiksvindue, indgangsdør til butikken og to butiksvinduer, hvor en tante, faster til Claussen, havde haft modeforretning, men hvor Claussens nu havde dagligstue, på første sal boede overlærer Riis med frue og datter. I stueetagen til gården havde Claussens resten af deres lejlighed, og så havde overlærer Riis' niece og plejedatter, frøken Reinsholm, en forberedelsesskole til underklasserne ved latinskolen i resten, på første sal havde fru Clausen to ugifte søstre, moster Stina og moster Birtha, lejlighed.

Familien Claussen bestod af forældrene – fru Clausen hed Sønne og var datter af en drejermester Frandsen, der boede i Storegade i et gammelt hus fra 1634 ved siden af Weiss' skænkestue, hvis indehaver var fætter til fru Claussen – og fire børn: Karen, Magnus, Margrethe og Frands. Margrethe døde som barn efter et langt sygeleje, Karen var på alder med Evald. I den øverste del af haven lå en gammel bygning fra kong Hans' tid. Gård og have afgav en herlig tumleplads for

os drenge. I haven var der dejlige frugttræer, udelukkende pæretræer, den gik, som sagt, ned til åen, og biskop Balslevs havde en robåd liggende her. Vi måtte ikke ro med den, og vist egentlig slet ikke komme til den, men når vi skulle have fat i kastanierne i et træ, som stod nede ved vandet, måtte vi jo ud i den, og engang da Evald var i færd med at plukke kastanier fra båden, var han så uheldig at falde i åen. Han kunne svømme og kom let i land, men så gjaldt det jo om hurtigst muligt at komme hjem, og der var han så uheldig at rende på herr Claussen i porten, og denne fattede mistanke til ham, fordi han havde så travlt med at komme af sted, tog ham i forhør, fik at vide, hvad der var sket og gav ham en ordentlig irettesættelse. En anden gang kom Evald også galt af sted med Claussen. Ved en skiveskydning med salonbøsse i doktor Vilands have var han så uheldig at komme til at skyde Magnus i armen. Han gik selv ned til Claussen og fortalte det, og om aftenen, da Magnus skulle i seng, fandtes projektilet i hans undertrøje. Det havde ramt et ben og var så sprunget tilbage fra dette.

Claussen var ivrig havemand, men havde meget ondt ved at få haven passet, fordi han skulle passe butikken, og denne skulle efter den tids lukkelov være åben næsten altid. Kun om søndagen fra 9 til 16 var den lukket, og selv i den tid handledes der ved bagdøren mellem 14 og 16. Derfor ville Claussen gerne tilbringe søndag formiddag i den kære have, og når hans kone foreholdt ham, at han ikke gik i kirke, svarede han: »Jeg må hellere gå i æ hav å tænk på Vorherre end sidde i æ kirk å tænk på mi hav«. – Musik spillede en stor rolle hos Claussens, både Karen og Frands spillede meget, og vi sang tit dernede. Frk. Reinsholm kom ikke sjældent ind til dem og fik sig en cigar, noget hun satte megen pris på. Hun røg lang Weichselsrør-

pibe, gik med kort hår og havde en temmelig dyb stemme. Som lærerinde var hun et pædagogisk geni, der tumlede sine drenge, så det var en lyst. Hun var en intim veninde med Ulrikka Koch,¹²⁾ som undertiden havde lidt ondt ved at døje hendes mandhaftighed, men hun var et fint, betydeligt menneske, som nød megen anseelse i Ribe. Hun blev senere asylmor, hvad hun også egnede sig fortrinligt til, og døde højt bedaget i klostret i Ribe, hvor mor og jeg besøgte hende i 1935. Mostrene kom hver dag i strøgtiden ned til Claussens for at sidde med deres håndarbejde ved vinduerne til gaden og iagttage de spadserende. Ellers holdt man hos Claussens mest til i spisestuen til gården. Jeg glemmer aldrig, da jeg i 1907 havde været på embedsjagt i Esbjerg og på hjemvejen var et svip i Ribe en søndag aften og kom ind ad Claussens port og fandt det dækkede spisebord – alt var som for 20 år siden. Claussens var ikke hjemme, men bordet var dækket til pensionæerne, thi da Claussens børn kom ud, havde forældrene skoledisciple boende, og disse havde et fortræffeligt hjem dér. Over porten til den gamle gård, hvor den bekendte ripensiske historiker Peter Terpager havde boet, stod der en indskrift med den fortræffelige leveregel: Er medgang inde, far i mag – er modgang inde, ej forsag.

Stiftsprovst Kochs boede i en ret anselig toetages ejendom i Nørreportsgade på Nederdammens vestlige side, hvor Koch, da der dengang ikke som nu var embedsbolig, havde lyst til første sal, som hans forgænger Claudi også havde beboet. Det var en god, rummelig lejlighed med stor trefags dagligstue og spisestue af samme størrelse, på loftet havde Laurids sit værelse. Vi kom ikke så meget hos Kochs som hos Claussens, man følte sig ikke så fri, stiftsprovsten var så respektindgydende, hans frue kunne være meget mild og ven-

lig, men alligevel lidt reiré, datteren Ulrikka var venlig og ret livlig, datteren Sofie interesserede sig for os, da vi engang skulle spille komedie, nogle scener af Aprilsnarrene. Laurids havde fundet på, at han, fordi han var den højeste, skulle have en mandsrolle og være herr Zirrig, jeg skulle være madam Rahr, Magnus Trine og Evald frk. Trumfmejer. Det hele var imidlertid ved at strande på, at vi skam ikke ville gå i tøsetøj, når Laurids ikke også skulle det, men så lavede Sofie stykket om, så det blev herr Rahr, Henrik og herr Trumfmejer, der optrådte. Ninne, som optrådte som sufflør, beundrede mit minespil som Henriks yderst bekymrede far. Det var vist den første vinter, vi spillede disse scener.

Til lejligheden hørte en have, som lå bagved konfirmandstuen og gik ned til ydermølleåen, den var fyldt med blommetræer. Laurids var familiens yngste og meget yngre end de andre børn, og det prægede ham, han var meget gammelklog og talte i en ung alder fuldstændig voksent. Han var også meget docerende, men jeg havde meget ud af at omgås ham. Han interesserede sig for Oehenschlägers værker, og han og jeg samlede på dem i Liebenbergs folkeudgave til 25 øre pr. nummer. Til min konfirmation forærede han mig: Den lille hyrdedreng og Landet fundet og forsvundet, Væringerne i Miklagård, Sct. Hans aftensspil og Vaulunders saga. Det er forresten den eneste udgave af Oehenschläger, jeg har. Laurids var i det hele taget bogelsker, og denne passion har jeg fået fra ham, og den er gået videre til mine børn. Evald og Magnus havde ikke denne lyst. Evald var lige fra dreng stærkt landbrugsinteresseret, noget, som hans børn har taget i arv, og Magnus interesserede sig levende for naturen og dens vidundere og blev en meget dygtig konservator, som havde en meget stor og smuk samling af udstoppede

fugle. Han lærte mig at samle på naturhistoriske sager som konkylier, mineraler og deslige, og det morede mig meget, da Ebbe¹³) fik interesse for udstoppede fugle, og den dag i dag finder jeg, at hans udstoppede fugle hygger meget i min vinterstue. Evald var glad ved, at Søren Bager havde landbrug, og at han fra vor køkken-trappe ikke havde mange skridt til heste- og kostald. Et par kørepiske, som far havde haft, førte vi med os som flyttegoods, de lå ude i entreen på knagerækken, og Evald holdt dem i orden med smæld og holdt meget af at smælde med dem. Jeg kan huske, at jeg en søndag formiddag gik en tur helt ud til Seem Skov, som lå ved Haderslevvejen en halv mil fra Ribe, i snevejr og forefandt Evald i kostalden, da jeg vendte hjem efter denne bedrift. I reglen gik spadsereturen nu mod nord ad vejen til Varde og Kolding ud til plantagen, som spillede en stor rolle i Ribe. Den var anlagt ca. 1800 af stiftamtmand W.S.A. Moltke, for hvem der var rejst et mindesmærke af »det erkjendtlige Ribe« i udkanten af den. Landevejen gik midt igennem plantingen, som derved deltes i Venstre- og Højre-Plantagen, af hvilke den første var den smukkeste og den, man mest spadserede i, men den sidste havde den for sådan en plantage særdeles betydningsfulde pavillon, som i nogen grad tog fortjenesten fra den gamle beværtning Pugårdsminde, som lå nord for Højre-Plantagen. I de sidste skoleår, da vi havde meget at bestille om hverdagen, yndede jeg meget at benytte søndag formiddag til en ensom tur til plantagen – altid Venstre-Plantagen – og glædede mig over naturen. I drengeneårene morede vi os med at springe over – undertiden blev det i – en bæk, der løb gennem Venstre-Plantagen, og når jeg synger i Aakjærs: Jylland: Hvad var vel i verden det vildsomme liv – med al det fortærende tant – om ikke en plet med en dal og lidt siv – vort hjerte i skælvinger

bandt! – Om ikke vi drog fra det yderste hav – for bøjet og rynket at stå – og høre de kluk – de mindernes suk – fra bækken vi kyssed som små – så tænker jeg på bækken i plantagen i Ribe.

Da Simonsen blev gymnastiklærer, overtog han i virkeligheden al gymnastikken, skønt det hed sig, at Fahrner ledede undervisningen i dette fag. Simonsen fik også indført fodboldspillet, og en del af gymnastiktimerne i skolen anvendtes til fodbold og cricket. Cricket var kendt i Ribe, da vi flyttede dertil, men blev kun spillet ude i Højre-Plantagen. Da der så blev skaffet en spilleplads lige ved byen vest for banegården, blev spillet også inden for skoletiden mere udbredt, og i nogle år, da jeg gik i mellemklasserne, var jeg en ret interesseret cricketspiller, men ikke særlig fremragende, og tilbragte i godt vejr gerne et par timer på boldbanen hver eftermiddag i forårs- og efterårstiden, og jeg tror, det var en meget fornuftig rekreation, men når jeg hen ad 5 gik hjem og fandt min klassekammerat August Hübschmann siddende på bænken uden for Ydermøllen og bemærkede, at nu var han færdig med at læse til næste dag, så syntes jeg alligevel, at han kunne sagtens. En fodbold hørte jeg første gang omtale, da en københavnsk skolediscipel, Ditlev Schreiber, var på besøg hos sin onkel, overlærer Riis, og Magnus og jeg blev inviteret op til Riis' i den anledning. Han fortalte mig, at den var så stor som et barnehoved, og jeg, der tænkte mig den massiv som en cricketbold, var meget imponeret. Første gang jeg så en fodbold var da Simonsen en dag lod disciplene spille med én ude i skolegården, hvor den vakte vild jubel, og jeg synes også, at fodbold er meget morsommere end cricket, men også meget voldsommere, og hvad Xenofon i Anabasis siger om »palmekast« hovedpinevirkende – kefalalgæs. Ja, tænk, sådan lod Lassen virkelig oversætte i græsk i

4. klasse: Palmekast er meget hovedpinevirkende, i stedet for: Palmekast giver stærk hovedpine.

I de otte år jeg gik i skole, skete der, som rimeligt er, stor forandring i min klassesammensætning således, at af de 15 disciple, vi var i 1. underklasse, var jeg den eneste, der var tilbage, da jeg blev student. I 2. underklasse kom Hübschmann¹⁴) til, i 1. klasse Brammer,¹⁵) i 3. klasse en oversidder – Blinkenberg – og to nye, H. N. Hansen (Højgård)¹⁶) og Nørgård, i 4. klasse en ny – Michaelsen – i 5. klasse en oversidder – David-
sen¹⁷) – og en ny A.M. Pedersen (Skettrup). Men en del af realisterne fulgte med til 4. klasse, hvor de tog præliminæreksamen. Jeg kan huske, at jeg i begyndelsen af 5. klasse underholdt en af realisterne med, hvor utrolig meget græsk vi skulle læse i 5. og 6. klasse, og da jeg nok tror, jeg sagde de 35000 vers i stedet for 3500 vers, er han sikkert blevet rystet. Meget at bestille havde vi nu i de to sidste år. Særlig arbejdet med latin og græsk lagde beslag på megen tid. I disse fag forberedte jeg mig sammen med Brammer. Hver dag gik jeg, når jeg kl. 2 havde spist til middag, fra Grønne-
gade, hvortil vi 1889 flyttede, og hvor vi fik en mindre lejlighed til den rørende husleje – 160 kr. om året, om i Grydergade til Max, og så læste vi støt til 6½ på disse to fag, men det var jo også hovedfagene. Om tirsdagen havde vi dog foruden dem lektier i historie, fransk, oldnordisk og engelsk. Når man så havde været så let-sindig om lørdagen ikke at få sin danske stil skrevet ind til om mandagen, og altså yderligere havde dette arbejde mandag aften, var man vel rejst. Da jeg i 1944 vekslede brev med Max Brammer og mindede ham om vore skoledage, havde jeg den glæde, at han skrev, at han aldrig havde fortrudt, at vi tog vort samarbejde så alvorligt, som vi gjorde; det var mig kært at høre en mand, der ikke var filolog, ytre sig således. I skøjtetiden

kunne det dog være lidt vemodigt at se folk gå til og fra isen, særlig når det var Helga Vilandt¹⁸⁾ eller et andet sværmeri, der var i farvandet. Selv om de sidste to skoleår krævede meget hjemmearbejde og navnlig den første halvdel af det første og den sidste halvdel af det sidste ikke tillod mig at tænke på ret meget andet end skolen, og hvad dens var, så havde en sådan tilværelse også sin charme, og jeg nød i disse år at være sluppet for matematik, som havde generet mig en del i mellemklasserne, og syntes at det var rige år, jeg havde. Det var i disse år, jeg bestemte, at jeg ikke ville være præst, men lærer. Medens jeg i mellemklasserne havde benyttet discipelbiblioteket meget, og gennem en kammerat, hvis far var medlem af »Klubben«, fik bøger fra »Klubben«s bibliotek, som discipelbiblioteket ikke havde, var det mig næsten umuligt at få noget læst ud over lektierne i de to sidste år. I sommeren 1892 var de svenske studentsangere her og koncerterede i domkirken, men jeg gav mig ikke tid til at høre dem og repeterede i stedet for uregelmæssige græske verber, hvad jeg nu finder var tåbeligt. Når jeg var til selskab hos doktor Vilandts og hørte fruén drøfte Pontoppidans sidste bog med de unge piger, generede det mig at være helt udenfor og sidde som et mæhæ.

Blandt dem, Ninne kom sammen med, var en af de ejendommeligste digterinden Christine Daugård. Hun boede i Grønnegade skråt over for os for enden af Bredeslippe. Hun var datter af biskop Daugård og havde tilbragt en stor del af sit liv i Ribe. Da hendes far i 1845 blev stiftsprovst i Ribe, var hun kun 14 år og boede dér fra 1845 til 1867, flyttede så til København ved faderens død 1867, men efter moderens død 1882 vendte hun tilbage til Ribe og boede dér til sin død 1917. Hun var en lille, krumbøjet skikkelse, som i dragt og adfærd ikke lignede andre mennesker, meget

belæst og meget åndeligt interesseret, stærk national og meget optaget af politik. Hun havde en masse bøger og var meget villig til at låne dem ud, men hun var så øm over dem, og da jeg engang havde ladet en af hendes kære bøger ligge i solen, fik jeg skam på hovedet for det. Hun kom over til mig engang for at få det græske verbum heurika skrevet med græske bogstaver, da hun havde brug for det i den mindebog om biskop Daugård, hun arbejdede på. Jeg ejer en bog af en ungdomsveninde af hende, som hun udgav efter dennes død; Sofie Holst: Eumenes og (eller måske: af – i anm. afskriveren) Kardias, et drama. Hun bebrejdede Ninne, at hun forkælede os, og kunne ikke døje at Ninne hjalp os frakken på, men hun var egentlig slet ikke så skrap, men festlig og ejendommelig. Da stiftsprovst Koch døde, skrev hun et meget smukt mindedigt over ham i Ribe Stiftstidende. Sidste gang jeg så hende, var da jeg var i Ribe som censor og gjorde hende en visit, men den var jeg ikke heldig med, idet jeg roste restaureringen af Ribe domkirke, og den var hun så gruelig utilfreds med – da var hun 85 år.

De første fire år af min skoltid havde vi skoleskovtur til Gram Skov i Sønderjylland 3 mil fra Ribe. Det var nogle herlige ture. Vi kørte i wiener vogne eller charabanc'er, og ikke mindst køreturen var en forlystelse. Lærerne kørte i to vogne foran, og så havde vi det for os selv. Vi kørte ud ad Vardevejen til plantagen, men drejede så mod øst og kørte gennem Obbekær og Fohle, medens hjemturen foregik ad Haderslevvejen og gennem Seem. Som vestjyde var jeg ikke vant til skov, og den herlige, frodige skov fortryllede mig, da vi første gang fra solskinet rullede ind under løvsalen. Jeg var altid i godt lag på turene, da jeg var skattet som forsanger, ikke på grund af stemmebegavelse, men fordi jeg kunne en del sange og viser, som kam-

meraterne morede sig over. I Gram kunne man få chokolade med creme i på apoteket, hvad man ikke kunne få i Ribe, og rigtige svovlstikker (tyske svovlstikker), som brugtes til at ose med i Spangs timer. Det hele gik flot til på skovturen, idet vi fik frokost med varm ret – altid bøf med kartoffelmos, den form for kartofler havde jeg ikke fået før, og koldt bord på kroen, hvor »Frederik den Syvendes Ole« boede. Så skulle vi jo over grænsen og underkastes toldeftersyn, og dér hændte det engang, at en nidkær tysk toldbetjent ville have told af nogle flasker vin, som nogle elever havde med, men han var ikke helt sikker i sin sag, hvorfor de pågældende elever i en særlig vogn blev ført til et andet toldsted, hvor man lod dem slippe igennem. Greven på Gram slot kendte rektor Fritsche, der havde været huslærer hos ham, og et år han var hjemme, var vi oppe på slottet og sang for ham, hvorpå vi blev trakterede, lærerne med champagne, disciplene med punch, men en af disciplene, som var så høj, at tjeneren troede, at han var lærer, fik champagne. De fire sidste år var der ikke skovtur.

Den første vinter var der skolekomedie, hvor Molt Wengels »Plader« blev opført, og Hans Brix, den senere professor, i 5. klasse var en nydelig, fiks og slank elsker. Skolebal har jeg også en enkelt gang været med til, det blev holdt på selve skolen, og det var morsomt at danse i gymnastiksalen, at se nogle af klasserne forvandlede til nogenlunde hyggelige stuer og ved fællespisningen at høre på disciplenes taler. Men da jeg aldrig har været særlig god til at danse, og det at være balløve således ikke ligger for mig, var den morskab jeg havde af festen i det hele taget dog ret beskeden.

I syngesalen holdtes også translokationerne. De var meget højtidelige, især da Gandrups kantate blev indført, og sanglæreren, hr. Knudsen, med sin smukke

stemme foredrog satsen: Arbejd du unge – mens det er tid. Rektor var ingen fremragende taler, men han var meget musikalsk og akkompagnerede til kantaten. Der var noget hyggeligt ved at se ham sidde dér og lede det hele. I de første år sang vi ved translokationen en fordringsløs lille sang på melodien: Vipper springe, over klinge. Jeg husker en del af den: Rask af sted nu – kommer med nu – bort fra skolestøv; fra de kvalme gader – ud, hvor øjet bader – sig i sommerløv. – Lad nu hvile – bog og stile – tag din randsel frem; – lad på vejen svinde – hvert bekymret minde – og din møje glemmt. – Se til skyen – bort fra byen – ilsomt jager den; – køligt den sig lægger – omkring hjemmets hækker – kalder dig derhen. – Velbekendte – øjne vente – smilende dig dér; – snart du dér fornemmer – klang af kendte stemmer – og velkommen vær. Lille søster – ler og ryster – lokken fra sin kind – deler suk og klage – som vil med dig drage – i et trofast sind.

Hvordan Helga Vilandt og Ninne egentlig stiftede bekendtskab med hinanden, står mig ikke klart. Men når vi kom hjem fra søndagsskole, var det ikke ualmindeligt, at Helga havde fundet nøglen, der lå under måtten, og lukket sig selv ind og lå på maven i sofaen og læste i Holbergs komedier. Fru Vilandt havde privilegium på at overvære forklaringsmøderne, hvor teksten for den følgende søndags skole blev gennemgået af stiftsprovsten fredag aften, skønt hun ikke var søndagsskolelærerinde, og fra disse møder fulgtes hun med Ninne. At disse to damer lærte hinanden at kende kan altså nemt udredes, men hvordan Helga og Ninne blev så intime, ved jeg ikke. Når Helga en søndag eftermiddag kedede sig hjemme, gik hun som sagt hen til os og blev dér resten af dagen, indtil jeg fulgte hende hjem. En dag, da jeg kom hjem fra skole, fortalte Ninne, at hun skulle hilse fra én, som jeg holdt meget

af. »Har Helga været her?«, røg det ud af mig. Jeg tror aldrig, jeg har set Ninne mere sig så kosteligt over noget, og hun sagde med et stort smil: »Holder du så meget af Helga, lille Parmo?«. Det var aldeles ikke Helga, men en frk. Helms, som jeg kendte fra Vosborg, der havde været hos os sammen med Ulrikke Koch. Frk. Helms' far og Koch havde været kolleger som adjunker i Ribe, og derfor sagde datteren, at hun og jeg var bysbørn. Hendes broder var præst i Møborg ved Vemb og kom sammen med hende på Vosborg. Helga var en mærkelig lille fremtoning, noget af en eventyrske. Da hendes mor havde fået det sidste barn, en datter, skrev hendes søster en sang til barne-dåben, hvor hun skildrede den nyfødtes fremtid således: Med Gunnar skal du sejle ad åens blanke vand – med Helga ind du lukkes i eventyrets land – men snildt du atter fanges til huslighed og flid – af Inge, som vil bruge den kostbare tid. Det er en god karakteristik, der er givet af rektor Vilandts to døtre – den udpræget kvindelige, yndige Inge og den friske, fornøjelige, men just ikke yndige Helga. Foruden de tre døtre og Gunnar havde Vilandts tre sønner, to der blev sømænd, Ridderman og Ejnar, som gik i klasse med mig, og Torkild, der blev skovrider. Jeg kom af og til hos Vilandts, men havde ikke så meget at gøre med dem som med Claussens og Kochs. Doktorens boede i en stor villa på Skibbroen, sønnerne var friske, foretagsomme mennesker med interesse for jagt og sejlads.

I ferierne rejste vi undertiden til Vejle. Det var i en af de mindre ferier eller i begyndelsen af sommerferien. På den måde stiftede vi bekendtskab med Østjylland. Første gang vi var i Vejle var i en efterårsferie. Da boede Ninnes mor¹⁹⁾ i en stuelejlighed i sparekassens enkebolig, senere flyttede hun op på første sal. Samme enkebolig ligger i sparekassens gård, og denne ligger

lige over for den gamle kirke, Sct. Nicolaj kirken. Lejligheden var lille, bestod kun af to værelser, men vi overnattede dér alle tre, Evald sov på sofaen i stuen, jeg i en stor kurv, men hvordan faster og hendes to døtre har kunnet få plads i soveværelset, forstår jeg egentlig ikke. De andre gange, vi var i Vejle, boede Evald og jeg på Højskolehjemmet, ja engang, tror jeg, boede vi hos pastor Melbys, som gamle faster kendte godt. Lejligheden på første sal var ikke meget større, men lidt mere komfortabel, idet der var lukket entré inden for trappegangen og soveværelset vist også lidt større. I mange år lå dog gamle faster og tante Parmone²⁰) i seng sammen, og da en lille dreng, Parmone kendte godt, hørte det, spurgte han: »Slås I så ikke?«. Jeg kan ikke tænke mig min elskelige gamle faster i slagsmål med nogen. Vejle imponerede os som den store by med fikse butikker, der var bl.a. en hatte-mager, som også udstoppede fugle, hvilket interesserede mig meget – end vi var vant til, og Vejleegnen med Grejsdalen, som man kørte ud til med kæmpe-charabanc'er og især Munkebjerg og Tirsbæk. Også selve byens beliggenhed med skov umiddelbart ved byen både mod syd og mod nord, det at man kunne gå inde i byens gader og se de skovklædte bakker i baggrunden, betog mig. Munkebjerg med de mange blåbær og de dejlige udsigter var dog det herligste, og det mest fantastisk dejlige, jeg kunne tænke mig, var at bo på hotel Munkebjerg og vågne op om morgenen til al den skønhed.

Men over Vejle glemte vi ikke Vosborg. Dertil gik rejsen hver sommer og i reglen også i julen. Når jeg første gang var på Vosborg, ved jeg ikke. Jeg husker, at far engang han skulle til Ulkjær marked, som holdtes i august, med Jakob Søndergård, tog os med. Vi skulle have Jakob med på vognen fra Søndergård, og han

satte sig således, at jeg fik hånden i klemme, hvad han selvfølgelig ikke bemærkede, og at jeg nødtigt ville forstyrre hans og fars samtale ved at bede ham flytte sig lidt. I Vemb stod Evald og jeg så af, og den lukkede vogn var der efter os, og far hentede os så om aftenen. Jeg kan huske, at jeg, medens vi boede i Struer, drømte, at jeg var på Vosborg og gik om morgenen fra det blå gæsteværelse ned ad trappen, men da jeg kom ned i den lange gang, vågnede jeg til min rædsel og skulle op i skole, det var en frygtelig overgang. Jeg kan huske, at jeg har været på Vosborg og været ked af, at Ninne var kørt i kirke, og at mine voksne kusiner tog sig af mig og trøstede mig, de gik med mig på volden, og jeg undrede mig over, at man kunne gå rundt i haven sådan, at man uden at vende om kunne komme tilbage til sit udgangspunkt, og at jeg var overvældet af de mange haver: sønderhaven, nørrehaven, fruens have og den store have, og at kusinerne gik med mig i nørrehaven og fra dens låge viste mig vejen og kirkevognen med Ninne og de andre. Af kusinerne på Vosborg syntes jeg mindst godt om Gunhild.²¹⁾ Hun var en drillepind. Således drillede hun mig med, at jeg vist nok plejede at sove til middag, hvad jeg da forlængst var vokset fra. Der var i et børneblad, vi havde, et billede, der hed: »Beppo som barnepige«. Det forestillede en pudelhund, som sad og vogtede et lille barn i en vugge, og nedenunder stod følgende vers: »Her skal man sidde så stiv som en pind – og se til, at man hverken gør eller gaber – imedens Anna, det lille skind – i vuggen får sig en middagsskraber – en lille stund får hun vel have lov – men så siger jeg sandelig også vov«. Gunhild læste det for mig, men indsatte Parmo i stedet for Anna, og det blev jeg rasende over. Hun har senere fortalt mig, at hun en anden gang drillede Evald, og fordi han tog sig det nær, sagde hun: »Kan du ikke forstå spøg?«,

hvertil han svarede: »Vi er ikke vant til at blive spøgt med«. Det var fuldstændig rigtigt, Ninne havde mange egenskaber, men at spøge lå ikke for hende. Fra Struer rejste vi begge de år, vi boede dér, til Vosborg i julen, og jeg har således to gange holdt juleaften sammen med min bedstemor.²²⁾ Juletræet, som altid var en ædelgran, stod i Kongestuen ud for pillespejlene, og julegaverne skulle man selv finde. Man fik sedler med numre på, og samme numre var på gaverne. Disse numre, som altså var dobbelte, skrev bedstemor selv ned med sin smukke, tydelige skrift. Moster Thilde²³⁾ holdt strengt på, at man ikke måtte liste sig til at se juletræet før juleaften, og det var en yndet spas at lade som om man ville rende derind og lade sig standse af hende. Så var der én, der havde fødselsdag juleaften, hun hed Laura Grønnegård, og man spurgte altid Thilde, om hun ikke hellere ville til fødselsdag. Juleaften spiste kusken og pigerne samt gartner Sørensen med ved bordet i spisestuen, og der blev bedt bordbøn: »O Jesu Krist – vær du vor gæst og gør vort måltid til en fest – så hver en glæde – hvert et savn – kun ære dit det store navn – og vorde os til sjælegavn«. Bedstemor gav gode julegaver, hvilket jeg vist forresten har nævnt, da jeg fortalte om hende, to af dem har jeg endnu, nemlig Ingemanns Valdemar Sejr og Erik Menveds Barn- dom. Bedstemor døde den sidste vinter, vi boede i Struer i februar 1885. Det første år vi boede i Ribe, tog vi også til Vosborg i julen, men da jeg i vinteren 1885–86 led af koldfeber, hvilket jeg nu tror skyldtes, at klimaet i Ribe var noget råt, mente de hos Kochs, at det var bedst, vi blev i Ribe de næste to år, og først i julen 1888–89 holdt vi igen jul på Vosborg. I julen 1888–89 var Molly Barfod²⁴⁾ på Vosborg, hvortil hun kom som ung pige i huset, da hun i foråret 1888 blev konfirmeret. Jeg kan huske, at hun juleaften viste mig et brev, hun

havde fået fra sin yngste broder Andreas,²⁵⁾ som dengang var 5 år, hvori han stavede ordet bal med d, flere balder, hvad vi begge fandt sjovt, hvorimod hun ikke delte min forargelse over, at han skrev kære Molly i stedet for kjære Molly.

Da Ninne og jeg i 1893 flyttede til København, blev vi dér den første jul, men i julen 1894–95 tog vi atter til Vosborg, og det blev jeg så ved med, så længe jeg var ungarl. Siden jeg selv stiftede hjem, har jeg holdt jul hjemme, og kun én gang – det var i 1924, har jeg sammen med familien holdt juleaften på Vosborg, og to gange har jeg aflagt korte besøg dér i julen, det var i 1921 og 1925.

Sommerferierne på Vosborg var vidunderlige. Fra begyndelsen af juli til midten af august havde moster Christine²⁶⁾ næsten alle gæsteværelserne belagt, og da bedstemor var død, var hendes soveværelse et godt gæsteværelse, hvor f. eks. moster Marie og moster Dorte holdt til, og da kusinerne på Vosborg blev gift, blev deres værelser jo også taget i brug, og et par af de unge kvindelige gæster holdt til dér, ligesom Thildes værelse efter at moster Molly²⁷⁾ havde fået sit børnehjem indrettet på Vosborglille, havde en ledig seng, som min plejemor ofte lå i. I nordre hus var der to gæsteværelser – et foroven i den østre gavl og et forneden bag strygestuen, og i denne stod der også ofte en seng, således at der i nordre hus var 6 senge. Så var der i det østre hus ovenpå 3 gæstekamre, og i stueetagen bag Kongestuen kapellet – dér kunne være 7 gæster i alt. I den søndre fløj var der endelig i kvisten ud mod gården familiegæsteværelset med plads til 3, og i gavlen mod vest det blå kammer med plads til 3 til 5 gæster. Sommerferien var i mine drengeår altid fra 14. juli til 19. august, og i den tid var der et meget langt bord i spisestuen, foruden at der ved børnebordet

sad 4. Ved ekstraordinære lejligheder som hundredårsfesten 1887²⁸⁾ var de liggende gæsters antal endnu større, og jeg husker, at vi har ligget 5 på det blå kammer, idet der foruden de tre alkovesenge var stillet en tremmeseng derind og Johannes Evald,²⁹⁾ som i reglen kaldtes Sevald, lå på gulvet. Ferielivet var meget frit, man skulle bare passe spisetiderne, nødigt komme til morgenteen efter morgenandagten, hvor moster Dorteia i reglen spillede og bestemte salmer. Var man så uheldig først at blive vækket af »Under dine vingers skygge«, som lød kraftigt over til overkammeret i det nordre hus, var det med en kedelig følelse og flovhed, man klædte sig på og blev modtaget af moster Thilde: »sidsteper«. Vippen og gyngen, båden og vandskiene, biblioteket og billardstuen i det vestre hus var de forskellige muligheder for forlystelse dagen igennem. Højtlesning i Mollys hvile, hvor forelæseren var et skattet medlem af forsamlingen, gjorde megen lykke hos de flittige damer, som havde travlt med at få hentet sy- og strikketøjet, inden man begyndte, og mange ærter blev bælget derinde til stor hjælp for køkkenpersonalet, som dirigeredes af Smidstrup, husjomfruen. Om aftenen så man solnedgang fra den vestre vold, sang aften-sang, holdt mørkning inde i karnapstuen, medens brystsukkerdåsen gik om. I stikkelsbærtiden var reglen, at man måtte gå to gange i sønderhaven om dagen, og var der kirsebær i fruens have, måtte man gå én gang hvert sted. Så foretoges der én gang hver sommer en heldagstur til havet, enten til Husby eller Sdr. Nissum, et enkelt år til Bovbjerg. I to vogne kørte vi ved 9-tiden, havde frokost med, hver fik sin pakke smørrebrød, dertil chokolade, og om aftenen spiste vi så skinke med løgsovs og kartofler i spisestuen. Også hedeture blev foretaget. En yndet spadseretur var vandringen ud til det gamle voldsted – når moster Christine så var i for-

tællehjørnet, så blev Vosborgs og slægtens historie fortalt os af vor kære, livlige værtinde. Jeg har forresten været derude en juleaftensdag i dejligt, mildt solskin alene, og da var der også herligt. Derimod har jeg meget sjældent været på Vosborg ved efterårstiden, og da jeg for få år siden besøgte Andreas og Misse Barfod, var jeg ganske betaget af, hvor skønt foråret var på den gamle gård og kunne godt forstå, at moster Christine i sine breve ofte berømmede den dejlige skovbund. Skønnere mere yppige anemoner har jeg aldrig set. Endelig vil jeg omtale sildige sommeraftener, når Åge Barfod³⁰⁾ og jeg sammen med Anna Krarup³¹⁾ og Nielly Benzen³²⁾ holdt til på sølvbryllupsbroen, og de to kusiner sang for os: Jeg mindes vel et sted, gid jeg var der igen, Fred hviler over land og by, Ach lilla fogel, Selv lille hjerteven, kommer du ej snart. Et par gange i min studentertid 1885 og 1886 spillede vi komedie i salen, Hostrups »Æstetisk sans« og Richardts »Deklarationerne«.

En person som spillede en ret betydelig rolle på Vosborg var den gamle gartner Sørensen. Ole Sørensen var født den 4. april i Thy og kom allerede i oldemors tid til Vosborg. Grandmama tog sig meget af den nye gartnerdreng. Han var altså ældre end mor og hendes søstre, havde kendt disses bedstemor, min bedstefar og hans søskende og opnåede at se mors børnebørn vokse til, 5 generationer havde han altså kendt. Han var bondefødt, men ville gerne tale fint, hvilket dog ikke fuldt ud lykkedes ham. Intetkøns-teerne glemte han i tillægsordene. Jeg har hørt ham sige til provst Olsen om juletræet: Det er køn. Havde han bare sagt enten: den er køn – eller: det er kønt, men som han sagde det, var det hverken skidt eller kanel. Han var Vosborgs trofaste ven og en stor beundrer af etatsråden³³⁾ og konferensråden,³⁴⁾ ligesom han priste Vosborglille i

onkel Peter³⁵) og tante Annas tid og sagde, at der var noget paradisisk ved det. Han mindedes H. C. Andersens besøg i 1859 og fortalte om en af gæsterne, der rakkede ned på »Hun duede ikke«, men da så vedkommende hørte H. C. Andersen selv læse den, tog han sine ord i sig. Han omtalte Frederik d. VII' besøg i 1861, da der blev ryddet op, som der aldrig var blevet ryddet op på Vosborg og kørt hele læs af skidt bort, og da han kørte rundt i en kongelig vogn med rød kusk for at skaffe de jordbær, som kongens køkkenchef forlangte, i de omliggende præstegårde. Han boede oprindelig i den nordlige gavl af forpagterboligen. Denne bygning var i den skikkelse, I har kendt den, opført i tre tempi. Den ældste del af den var den nordligste, og den var meget gammel, vist fra midten af det 17. århundrede, bygget af den samme ejerinde af Vosborg, fru Ida Lange, som har bygget den nordlige fløj af borggården. Til denne er så i midten af det 19. århundrede føjet en tilbygning mod syd, som skulle være forpagterbolig. Moster Christine fortalte, at onkel Peter i en tak til forpagter Rasmussen, som var forpagter i halvfjerdserne, omtalte, at det glædede ham, at der her var blevet en menneskebolig, hvor der i hans barndom var fårefold. Denne forpagterbolig blev så, da Evald skulle være forpagter, forlænget mod syd, således at sydgavlen kom på linie med de nordlige udhuse. Altså i den ældste del havde Sørensen fået bolig, men i 1874 blev der bygget en bolig til ham i Nørrehaven for enden af askealleen. Han havde to værelser mod syd, inderst soveværelse og uden for det dagligstue og mod nord spisestue, altså med vindue til gartnerboligens gård. I juleferien, hvor han havde god tid, aflagde jeg ham gerne et besøg og fik altid en god modtagelse. I sit konsolskab i dagligstuen havde han altid portvin stående, og så vankede der en forfriskning bestående af små-

kager, som hans husholderske, madam Lieb, der boede ovenpå, bagte og et glas vin, ved hvilken lejlighed Sørensen altid sagde: »Tak for nærværendet«. Da jeg blev fejret som cand. mag. på Vosborg, overraskede han mig med at holde en tale til mig, det er den eneste gang, jeg har hørt ham optræde som taler, men vi havde altid været fine venner, og han yndede at kalde mig Parmonius. Da Evald og Karen blev forpagterfolk, tog de sig venligt af den gamle mand, hvad han påskønnede. Evald sendte Karen ud med en bajer til ham, når han stod og sled i det i plantagen, og når de havde et eller andet rart spiseligt, som de vidste, Sørensen yndede, inviterede de ham til at spise med, hvilket han kvitterede for ved at stille med en flaske vin, som yderligere forhøjede nydelsen. »Jo, i etatsrådets tid, da var der vinkælder på Vosborg«, sagde han til mig, når vi juledag havde fået et glas vin – ret jævn rødvin, som aldrig havde den rette temperatur. Han berettede også om, når etatsråden bryggede toddyer til sine gæster med forskellig styrkegrad efter gæsternes kvalifikationer, således at onkel Hass, som da var højskolelærer i Staby, fik et ret uskadeligt fludium, medens Sørensen selv, som bedstefar anså for helbefaren, fik et kraftigere bryg. I julen var han gerne på besøg hos Knud i Broen, som havde lidt krohold fra gammel tid, og da glædede han sig både over døtrenes sang og over de dejlige thevandsknægte, som han blev trakteret med. Forpagter Jepsen og Sørensen var også fine venner, og en taknemmeligere tilhører end Sørensen havde »Baronen«, som vi kaldte forpagteren, ikke, når han gav sine morsomme, men undertiden lidt saftige historier til bedste. »Baronen« havde fødselsdag den 30. september, og jeg har ofte holdt fødselsdag hos ham. Engang var Evald og jeg gået ned til Jepsens lidt før de andre, og Sørensen havde også indfundet sig, men sad i skjorteærmer

og uden kravetøj i den lille kupé (en mindre stue, som kun havde dør til dagligstuen) og beredtede, akkompagneret af Sørensens klukkende latter. Da, oh rædsel, hørte vi moster Christines og tante Agates stemmer i dagligstuen. En, to, tre, vinduet op i en fart og »baronen« ud af det for et øjeblik efter at indfinde sig i dagligstuen i pudsens, bukkende og smilende og modtagende gratulationer. Den eneste gang, jeg har set min plejemor spille whist, var hos Jepsens, da man manglede en fjerdemand til det andet whistparti. Hun havde aldrig spillet whist før, fik Jepsen til makker, og han gav hende jo rigtig mange dessiner. »Hvis De nu, frk. Ferslev, havde en lille hjerter« osv. Jepsen havde tidligere været forvalter hos Estrup på Skaføgård og yndede meget at fortælle om sine meriter dér. Han var fra Århus, hans far var vagtmester hos dragonerne, og selv havde han gået i skole med den bekendte sprogforsker Karl Werner. Det hed sig forresten, at »Baronen« slet ikke var søn af vagtmesteren, men af storkøbmanden Hans Broge, og jeg har også hørt, at fru Jepsen, som havde været husjomfru på Skaføgård, skulle være en datter af Estrup.

I sommeren 1893 blev jeg student. Den skriftlige eksamen var jeg ikke heldig med, idet jeg i dansk stil, som var dobbeltfag, fik g og g+, og min latinske version indbragte mig kun g+, min franske stil mg÷, men ved mundtlig eksamen fik jeg til gengæld meget mere, end jeg havde ventet, i fysik fik jeg mg, i ekstemporallatin mg+, i historie ug og i alle de andre fag ug÷. Resultatet blev 100 point, medens jeg til årsprøven 1892 og halvårsprøven i 6. klasse havde fået 97 point. Jeg havde altså al mulig grund til at være tilfreds med udfaldet. Den dag vi var oppe i det sidste fag, som var latin, i hvilket fag vi fik tre karakterer, står for mig i glans. I den lille by var de ni nybagte stu-

denter dagens helte, da vi gik fra den sidste eksamination i vore diplomatfrakker og med de sorte studenterhuer på. Jeg gik straks om til min formynder, stiftsprovst Koch, og præsenterede mig som student, og om aftenen havde vi punchegilde i plantagen og kom hjem i en ikke helt nøgtern tilstand. Jeg gjorde efter sigende forsøg på at gå ind til domorganist Glahns i stedet for at gå hjem, og min plejemor fortalte mig, at det ikke faldt mig helt let at få mit lys tændt.

Jeg bør dog ikke glemme at fortælle, at da jeg kom hjem fra eksamen den 13. juli, lå der ved min studenterhue en medaljon med billeder af mine forældre, det havde min plejemor sørget for. Af min husværts frue fik jeg en pibekradser af sølv.

Translokationen holdtes den 14. juli. Jeg kan huske, at jeg, da jeg gik om til skolen, så min skolekammerat August Hübschmann komme med sin far, ydermølleren, tænkte: Bare du også kunne have din far med dig i dag, ligesom jeg, når Laurits Koch, der var temmelig forkælet, klagede over, at hans far altid havde så travlt, og derfor så sjældent kunne følges med ham, tænkte: Ja, jeg følger da aldrig med min. Jeg havde det hverv sammen med en kammerat at synge den ene stemme i en kvartet, der egentlig var en lærerkvartet, som hørte med til kantaten. Næste morgen ved 6-tiden rejste Ninne og jeg på ferie, som foreløbig gik til Vejle. Jeg skulle ikke tilbage til Ribe efter ferien, da Ninne alene ville foretage flytningen til København, men jeg kan ikke huske, at jeg i den anledning gik rundt og tog afsked med dem, jeg kendte. Derimod var jeg meget rørt over, at gamle domorganist Glahn og hans frue, hos hvem vi af og til kom, og hvis pensionærer Johannes Lindbæk og sønderjyden Laurits Knudsen, Evald og jeg satte pris på, gav møde i den årle morgenstund for at hilse på mig.

I Vejle blev vi modtaget af Evald, som lærte landvæsen på Brattingborg på Samsø hos inspektør Thomsen, der havde lært landbrug på Gimsinghoved hos far, og Parmone, hvorimod Christiane³⁶) (Jange) ikke ville med på stationen, fordi det var regnvejr. Efter gammelt løfte fik jeg, da jeg kom til sparekassens enkebolig, en iskage i anledning af, at jeg var blevet student. Is var dengang en sjældent forekommende nydelse. Gamle faster kunne ikke lide dette kolde stads og lod sin iskage stå, til den var smeltet. Hvor længe vi var i Vejle, husker jeg ikke, men jeg antager, at Evald har haft en uges ferie, og at vi derfor var der i otte dage. Evald og jeg lå på Højskolehotellet, og da vi skulle i seng den første aften, viste han mig et billede af Karen Clausen, og fortalte mig, at han var forlovet med hende. Jeg havde egentlig med studenterhuens erhvervelse, syntes jeg, indhentet min storebroder og var begyndt at betragte os som omtrent ligestillede, men nu var jeg atter distanceret og følte mig absolut som den lille. Det var et pænt billede, den unge pige sad med en rose i hånden, de havde været forlovede i flere måneder, det var vældig interessant. Fra Vejle rejste vi til Vosborg og lagde vejen om ad Himmelbjerget, således at vi tog med Skanderborg-Silkeborg banen til Laven og sejlede til Himmelbjerget og så videre til Silkeborg og over Herning og Skjern til Vosborg. Denne lille afstikker var en belønning for min gode eksamen. På Vosborg blev jeg modtaget af familien med en vis højtidelighed, fordi jeg var den første student blandt bedstefars descendenter. Min halvfætter, Ove Wulsten,³⁷) irriterede mig lidt ved at holde sin bowlerhat hen for mig som det næste, jeg skulle stræbe efter, og jeg svarede lidt kort, at sådan en havde jeg da haft i flere år. Hovedbeklædningsmoden for skoleelever var nemlig, at man som dreng gik med kasket med lige skygge

foran – frikiggerkasket kaldte man den i Kolding – så efter konfirmationen anlagde man maskinistkasket med nedadhængende skygge, og i 5. og 6. klasse gik man med bowlerhat. Der blev holdt fest for mig på Vosborg, og moster Dorthea skrev en sang til den. Efter sommerferien – altså ca. 20. august – rejste Ninne tilbage til Ribe, medens jeg rejste til Gimsing og Struer. I Struer besøgte jeg en dag fru Holmegård, hvor jeg boede, T. W. Jensens og dr. Bangs. Hos Jensens mente man, at jeg havde fået udmærkelse, en slægting af apotekeren havde discipelpensionat i Ribe, og det var derfra, man havde sin visdom – det må have været de mange ug÷, der havde givet folk den idé. Min gamle skolekammerat fra Struer, Alfred Bang, søn af lægen, var blevet student fra Sorø og havde ligeledes 1. karakter, fortalte Ingeborg Jensen, som var hans sværmeri og blev hans kone. Fra Struer rejste jeg så med Thistedbanen til Hurup og derfra med postvogn videre til Næssund, da jeg ville til Mors. Jeg havde korresponderet med onkel Albrechts³⁸) yngre broder, onkel Christian og fået et meget venligt brev fra ham, i hvilket han sendte hilsener til mosteren på Vosborg, som han kendte fra besøg i Staby, og underskrev sig som min fars ungdomsven. Da jeg kom med postvognen, som fra Næssund gik lige forbi præstegårdens have, stod onkel ved havelågen og sagde til postillonen: »De har vist noget til mig«, og vi tog så fat i min kuffert, onkel og jeg, og bar den gennem haven ind i den gamle præstegård. Denne, som var bygget 1802, var meget hyggelig med en meget bred og lang entré. Tante Lise var en meget hyggelig og mild værtinde, og jeg tilbragte nogle meget fornøjelige dage hos dem. De havde ikke selv børn, men havde haft en plejedatter, som var gift med en tidligere kapellan. Forpagteren derimod, som var broder til præsten, onkel Laurits, havde fire

elskværdige døtre, så der var ikke kedeligt i præstegården. Onkel havde tre kirker: Karby, Hvidbjerg og Radsted. Om han hver søndag prædikede alle tre steder ved jeg ikke, men den søndag, jeg var dér, prædikede han i Karby kl. 7, i Hvidbjerg kl. 11 og i Radsted kl. 2. Jeg husker tydeligt vandringen til kirken i den yndige sommermorgen og frokosten ved 10-tiden, hvor præsten bl. a. fik sig en æggesnaps for at klare stemmen til de to resterende prædikener. En af de første dage, jeg var dér, sagde onkel til mig: »Ved du, hvad jeg bestiller? Jeg sidder såmænd og repeterer min græske grammatik. Hvor er den svær. Jeg kan ikke begribe, at jeg nogen sinde har kunnet lære den«. Da jeg i fjor tog fat på min græsk efter 52 års pause, tænkte jeg tit på min gamle onkels ord, i 1893 kunne jeg ikke forstå ham, i 1945 forstod jeg ham udmærket. Selv om onkel Christian ikke virkede slet så ungdommelig frisk på mig, som hans broder i Jerslev, kunne jeg vældig godt lide ham og talte meget med ham. Han var student fra samme år som rektor Fritsche i Ribe. Jeg talte med ham om min far, som jeg synes var så alvorlig og streng, og onkel mente, at det skrev sig fra den strenge opdragelse, farfar havde givet sin søn, han havde opdraget ham i tugt og Herrens formaninger. Når jeg ikke har opdraget mine børn strengt, for det tror jeg ikke, I synes, jeg har, så er en af grundene den, at jeg synes, jeg blev opdraget for strengt, og en heldig følge af den mindre strenge opdragelse, I har fået, ser jeg i det venskab, der altid har været og endnu er mellem mine sønner og mig. En dag, medens jeg var i Karby, havde vi et fornøjeligt besøg af provsten over Mors, Åstrup med frue, søn (senere præst i Ulfborg), svigerdatter og en feriegæst fra Ålborg, en datter af stiftprovst Pedersen. Der var et eller andet anliggende, der skulle ordnes af provsten, jeg husker, der var to mænd fra onkels sogn,

der også var til stede, den ene hed Poul Støvbæk, og det var anledningen til det fornøjelige besøg. De var der både til middag og til aften, vi fik bl. a. rejer om aftenen, og da Ålborg-damen havde fået lavet sig et stykke rejemad, tilbød den unge Åstrup at købe det af hende og erholdt det for 5 øre. I Karby boede min kusine fra Vester Assels, Marie Sørensen, som var gift med en gårdejer Steffensen. Med hende og hendes mand var jeg i Vester Assels og besøgte onkel Anton³⁹⁾ og faster Parmone, fars ældste søster. Vi kørte derover en søndag formiddag – jeg må altså have været to søndage på Mors – og nåede degneboligen inden onkel Anton var kommet hjem fra kirke. Tante Parmone gav mig en overvenlig modtagelse, fældede tårer af rørelse og udtalte sin glæde over, at hun endnu en gang fik en søn af sin elskede broder at se. Lidt efter kom onkel Anton hjem fra kirke, han var i diplomatfrakke, havde hvidt slips, og var yderst pillen og soigneret. Han var 58, faster 72. Efter at have fået middagsmaden sat til livs, sov faster til middag, medens onkel og jeg fik os en fornuftig pibe tobak spadserende frem og tilbage i en havegang. Onkel forklarede mig, at han anså for en landsbyskolelærers hovedopgave at lære børnene at læse med forståelse og at regne sikkert, og det gav jeg ham ganske ret i. Han fortalte, at han var i læsekreds med en del af præsterne, og at han, når han rejste, helst kørte på anden klasse, da han mente dér at finde det passende rejseselskab. Han fortalte også, at farfar,⁴⁰⁾ som han havde været hjælpelærer (substitut) hos, roste ham for hans korrekte betoning af latinske ord, og at farfar var ret aflægs, da han og faster Parmone holdt bryllup (det var i 1859, samme år som han døde), og at det kneb for ham at stride sig frem mod den stærke blæst, da han skulle føre bruden til kirke. Maleriet af oldefar så jeg dér for sidste gang, og jeg så også et bil-

lede af fars fætter, Carl, som først var skuespiller, men døde som stationsforstander i Silkeborg. Min kusine Marie blev tilbage hos sine forældre om aftenen, medens hendes mand og jeg kørte tilbage til Karby. Dem har jeg aldrig set mere, men jeg har engang vekslet brev med hende. Nu er hun forlængst død. Fra Karby begav jeg mig så med postvogn og jernbane til Thisted. Faster Parmone havde givet mig en hilsen med til en gård, Christianslyst, uden for Thisted ved vejen til Hillerslev, hvor jeg ville besøge min farfars grav en mils vej nordøst for Thisted.

Jeg kom til Thisted ved 12-tiden, fandt let Christianslyst, fik en god modtagelse dér, spiste til middag, og begav mig så videre ad Hillerslev til. Præsten dér, den gamle provst Bøggild, der var enkemand, gav mig kaffe, omtalte min farfar smukt og viste mig hans grav. Han fulgte mig på vej over til hovedlandevejen mellem Thisted og Ålborg, nord for Limfjorden. Det var nemlig min agt at spadsere fra Thisted til Jerslev. Min kuffert sendte jeg fra Thisted med jernbanen over Struer til Brønderslev, thi Thisted-Fjerritslevbanen eksisterede ikke dengang. Jeg nåede ved aftenstid til Bjerget kro i nærheden af Bulbjerg og overnattede dér. Næste morgen var jeg ved Bulbjerg med Skarreklit, som både dengang og i sommer, da jeg sammen med Noe⁴¹) genså det, forekom mig ret uhyggeligt, jeg ved egentlig ikke hvorfor, men andre må have fået det samme indtryk, for jeg har læst i en gammel bog, jeg tror, det var Pontoppidans Danske Atlas, at det ser ret »frygtsomt« ud. Jeg kan huske, at jeg skar genvej gennem den høje lyng over til landevejen, ad hvilken jeg nåede til Fjerritslev. I kroen dér talte jeg med en slagter, som var kendt i Gøttrup og vidste, at der boede en mand i sognet, som hed Parmo, og som spurgte, om han og jeg havde ligget i tjenesten (soldat) sammen, siden han in-

teresserede mig. Da jeg havde spist, begav jeg mig på vej til Gøttrup, men den afstikker var længere, end jeg havde beregnet, så jeg opgav at nå til min fjerne slægtning og fik ikke epithafiet over tiptipoldefar at se. Først i 1940 opnåede jeg at få dette at se. Jeg nåede den aften Øster Svenstrup kro, hvor man havde to slags værelser, dæm bæst og jævnthensværelser. Jeg valgte et af den sidste slags, det var såmænd meget godt, men dynen var så mægtig tyk. Den betaling, jeg skulle af med for aftensmad, nattelogi og morgenkaffe, androg vist i det højeste 2 kr. Næste dag vandrede jeg så videre. Der var 7 mil til Jerslev, og jeg bestemte så, at jeg ville gå de fire mil til Saltum, holde middagsrast dér, og så tage de sidste tre mil om eftermiddagen. Jeg tilbagelagde de to mil til Åbybro, drejede mod nord og kom $1\frac{1}{4}$ mil fra Åbybro til Pandrup kro – det var fristende, men jeg manglede jo $\frac{3}{4}$ mil af de fire, dyden sejrede, og jeg nåede Saltum. »Hvor er kroen?«, spurgte jeg en dreng. »Der er ingen kro i Saltum«, svarede han. Tableau. Den nærmeste kro var Pandrup mod syd, altså en forlængelse af turen med $1\frac{1}{2}$ mil, og Brønderslev mod øst, og dér var der to mil til. Hos købmanden købte jeg mig noget chokolade, som jeg fortærede i grøften, og så gik jeg de to mil til Brønderslev, fik noget at drikke dér og hinkede så den syvende og sidste mil til Jerslev, hvor jeg arriverede i en ret ynkelig forfatning. Det var 17 mil, jeg havde gået på $2\frac{1}{2}$ dag uden spor af træning, så mine fødder var meget medtagne, og jeg humpede rundt i onkels morgensko de første dage. Jeg havde givet mig for god tid på Mors, og derved blev turen for forceret. Fra Jerslev, hvor jeg altid befandt mig vel, rejste jeg til Ålborg og besøgte Barfods.⁴²⁾ Onkel Barfod var død året før, moster Marie var flyttet fra hospitalet til Absalonsgade, og dér var jeg så et par dage. En af disse var jeg på besøg hos Ravnkildes.⁴³⁾ Fra dette

husker jeg bedst, at jeg spadserede med min kusine Marie, og at hendes kæreste, isenkræmmer Stubfelt, underholdt mig meget livligt, men jeg er ikke vis på, at jeg ikke sammenblander dette besøg med et besøg næste år. Min onkel bagermesteren var i live i sommeren 1893, men døde samme år den 1. november. Jeg kan huske, at jeg i 1893 fik en besked at bringe fra en af mine fætre, Kristian, til hans kone, som boede i København, og at jeg den første dag, jeg var i København, i mørkningstiden gik fra Fredensgade ad Blegdamsvejen hen til St. Hans Torv, i nærheden af hvilket fætterens familie boede.

Noter:

1) Marie Ferslev (1849–1913) var børnenes kusine. Dette ord havde den ældste som lille udtalt »Ninne«. 2) Christian Frederik Koch (1827–95), stiftsprovst i Ribe. 3) Købmand i Struer. 4) Nabo-gård til Gimsinghoved. 5) Oscar Siesbye (1833–1913) klassisk filolog. 6) Laurids Johannes Koch (1875–1969), dr. teol. 7) Caroline Daugaard, privatlærerinde for børnene på Gimsinghoved og for sønnen fra Holmgård. 8) Apoteker i Kolding, gift med Jacobine Jacobsen fra Struer. 9) Johan Philip Christopher Fraas var gift med Ida Fenger, hvis broderdatter, Esther Fenger, blev gift med forfatteren. 10) Evald Tang Petersen (1873–1923), forfatterens broder. 11) Karen Clausen blev 1898 gift med Evald Tang Petersen. 12) Datter af C. F. Koch, født 1862. 13) Forfatterens yngste søn, født 1911. 14) August Hübschmann (1874–1939), læge på Frederiksberg. 15) Max Brammer, født 1874, læge i Århus. 16) Præst i Skanderborg. 17) Læge i Odder, sidst i København (1874–1938). 18) Datter af Hans Vilandt (1839–1917), læge i Ribe. 19) Marie Christine Petersen, født 1825, forfatterens faster, gift med købmand i Ålborg Søren Ferslev (hendes morbroder). 20) Ovennævntes ugifte datter Parmona Ferslev, født 1859. 21) Gunhild Valeur, stiftatter af forfatterens moster, gift med valgmenighedspræst i Odense Ludvig Ingerslev. 22) Marie Elise Tang, født Fenger (1807–85). 23) Mathilde Tang (1846–1916), ovennævntes datter. 24) Molly Barfod, forfatterens kusine. 25) Ovennævntes yngste broder, født 1883, var 1923–46 ejer af Nørre Vosborg. 26) Christine Lorentze Valeur, etatsråd Tangs ældste datter (1838–1928). 27) Molly Elise Tang, født 1844, ovennævntes søster. 28) 1787 blev Peter Tang eneejer af Nørre Vosborg, hvilket blev fejret med stor fest af hans oldebarn. 29) Johannes Evald Benzon, født 1875, søn af distriktslæge Lorenz Benzon og Dorothea Tang, født på Nørre Vosborg 1843. 30) Departementschef, dattersøn af Evald Tang. 31) Datter af ingeniør Peter Krarup, født 1837, hvis

mor var søster til etatsråd Tang. Hun blev gift med tandlæge Kaaber i Ringe. 32) Distriktslæge Benzons datter, gift med fotograf i Nyborg Nicolaj Hansen. 33) Evald Tang blev 1856 udnævnt til etatsråd. 34) Ovennævntes broder Christen Noe Tang (1801–86), justitiarius ved overretten i Viborg, blev 1869 udnævnt til konferensråd. 35) Den ældste af brødrene, Peter Tang (1797–1876), præst, gift med Anna Harpøth. 36) Datter af tidligere nævnte købmand Søren Ferslev, født 1865, gift Nielsen. 37) Søn af adjunkt Wulsten og Lucie Krarup, søsterdatter af etatsråd Tang. 38) Provst Albrecht Sørensen (1827–1900) var gift med forfatterens faster Inger Dorothea Petersen (1823–1905). 39) Christian Anton Sørensen, lærer (1836–1903), var gift med en anden faster, Parmona Petersen (1822–1902). 40) Parmo Carl Petersen, se indledningen. 41) Forfatterens næstældste søn, født 1904. 42) Hospitalsforstander H. P. Barfod (1834–92), gift med Marie Cathrine Tang på Nørre Vosborg 1840. 43) Bagermester Hans Ferdinand Ravnkilde (1832–93) var gift med en tredje faster, Christiane Petersen (1827–1907).